

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Bakalářská práce

Role sociálního pracovníka v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež

Vedoucí práce: doc. Michal Opatrný, Dr. theol.

Autor práce: Lucie Nováková, DiS.

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: 4

2016

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem odhalování plagiátů.

13. března 2016

.....
Lucie Nováková, DiS.

Poděkování

„Děkuji vedoucímu bakalářské práce doc. Michalu Opatrnému, Dr. theol. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.“

OBSAH

Úvod.....	6
1 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež	8
1.1 Vznik a vývoj NZDM v ČR.....	8
1.2 Charakteristika NZDM.....	10
1.2.1 Poslání.....	10
1.2.2 Cíle.....	11
1.2.3 Cílová skupina	12
1.2.4 Princip nízkoprahovosti	14
1.2.5 Metody práce s uživateli služby.....	15
1.3 Ukotvení nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v legislativě	16
1.3.1 Obsah služby.....	19
1.4 Profese sociálního pracovníka v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež .	20
1.4.1 Požadavky na profesi sociálního pracovníka.....	20
1.4.2 Sociální pracovník v NZDM.....	21
1.4.3 Formy práce v NZDM	22
2 Sociálně pedagogická práce v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež	23
2.1 Sociální pedagogika a sociální práce	23
2.1.1 Sociální pedagogika.....	23
2.1.2 Sociální práce.....	24
2.1.3 Sociální pedagogická práce a její význam v NZDM	25
3 Výzkumné šetření.....	27
3.1 Popis výzkumného problému a cíl výzkumu	27
3.2 Charakteristika výzkumného souboru.....	27

3.3	Indikátory činností pracovníků NZDM.....	28
3.3.1	Reakce na cílovou skupinu a práce s ní	28
3.3.2	Socializační proces	29
3.3.3	Návaznost na další služby a další spolupráce	30
3.4	Metody výzkumu	30
4	Vyhodnocení výzkumného šetření	32
	Diskuse.....	41
	Závěr	44
	Seznam použitých zdrojů.....	46
	Abstrakt.....	49
	Abstract.....	50

Úvod

Nízkoprahově organizované služby jsou nejvíce známé v podobě terénní práce v prostředí, kde se vyskytují cílové skupiny, kterými mohou být osoby bez přístřeší, příslušníci subkultur aj. Do těchto služeb jsou zařazena kontaktní centra pracující s drogově závislými či mladými prostitutky a preventivně orientovaná volnočasová nízkoprahová zařízení nebo komunitní centra, která se soustřeďují na rizikové skupiny mládeže.¹ Jedná se o mladé lidi, u nichž je následkem spolupůsobení více faktorů zvýšená pravděpodobnost selhání v sociální a psychické oblasti.²

Období dospívání s sebou nese určité změny a klade na jedince jisté nároky. Dospívající se musí vyrovnat s fyzickými a psychickými změnami a stát se plnohodnotnými členy společnosti. Během celého procesu se střetávají s různými rizikovými faktory, které je mohou negativně ovlivnit. Na poli odborné pomoci a podpory mladým lidem může působit nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, které kromě aktivního trávení volného času figuruje v oblastech týkajících se obtížně řešitelných a konfliktních životních situací (např. šikana, domácí násilí, rozpad primární rodiny), se kterými se mohou dospívající setkat. Pracovníci musí mít kromě odborných znalostí také určité profesní předpoklady.

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež nabízí kromě sociálních služeb i volnočasové aktivity, což může působit tak, že se jedná o typ klubu zaměřený podobným způsobem, jako jsou školní kluby či domovy dětí a mládeže. Sama pracuji v takovémto druhu zařízení a často se potýkám s otázkou od okolí, co je náplní práce sociálního pracovníka a jaký okruh činnosti dělá. Cílem této práce je zmapovat činnosti, které vykonávají sociální pracovníci pracující v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež. Pro lepší dosažení cíle byly stanoveny tři indikátory, které se týkají práce sociálních pracovníků s rizikovou mládeží a vychází z odborné literatury. Jedná se o reakci na cílovou skupinu a práci s ní, socializační proces, návaznost na další služby a další spolupráci.

¹ Srov. KLÍMA, P., JEDLIČKA, R. Sociálně pedagogická práce s dětmi a mládeží v tíživých situacích v nízkoprahovém kontextu In KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*, s. 16.

² Srov. LABÁTH, V. et al. *Riziková mládež*, s. 11.

Bakalářská práce je členěna do několika hlavních kapitol. První kapitola se zabývá nízkoprahovými zařízeními v ČR, jejich charakteristikou, ukotvením v legislativě a činnostmi sociálního pracovníka. Další kapitola je věnována sociálně pedagogické práci, vymezení pojmů sociální práce a sociální pedagogika a významu společného působení při práci s dětmi a mladými lidmi.

Pro účely výzkumu byly zvoleny kvalitativní metody. Konkrétně se jedná o polostrukturovaný rozhovor a analýzu dokumentů. Výzkumné šetření bude realizováno se sociálními pracovníky, kteří pracují na území Jihomoravského kraje a Vysočiny. Všichni oslovení pracovníci budou působit v NZDM, která jsou členy PS NZDM NUTS II JV³. Po provedení výzkumného šetření bude následovat jeho celkové vyhodnocení dle stanovených indikátorů.

Při zpracování bakalářské vycházím z literatury, která se týká nízkoprahových zařízení pro děti a mládež a sociálně pedagogické práce. Hlavními zdroji jsou Klíma Petr et al. „Kontaktní práce“, Jedlička Richard a kol. „Děti a mládež v obtížných životních situacích“. Dále budu čerpáno z „Pojmosloví pro NZDM“, Bednářové a Pelecha „Slabikáře sociální práce na ulici“ aj.

³ Pracovní skupina nízkoprahových zařízení pro děti a mládež Jihomoravského kraje a kraje Vysočina.

1 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (dále NZDM) patří mezi služby sociální prevence, které jsou určeny dětem a mladým lidem ohroženým společensky nežádoucími jevy. V tomto typu služby se prolínají teorie a metody sociální práce a sociální pedagogiky. Realizátoři projektů pak mezi nimi vybírají vhodné postupy na základě určitého společenského kontextu, v němž se nacházejí a působí. Jedním z hlavních kritérií při výběru postupu je nízkoprahovost (maximální otevřenost a přiblížení se životnímu světu klientů).⁴

1.1 Vznik a vývoj NZDM v ČR

Samotná NZDM zaznamenala svůj velký rozvoj na konci devadesátých let, v období roku 1999 – 2002. Kořeny je však nutné hledat dříve. Před samotným vznikem NZDM, a tedy i pozicí sociálního pracovníka v tomto druhu sociální služby, předcházelo zavedení role sociálního asistenta. Ten zastával úlohu specializovaného pracovníka, který pracoval s dětmi a mládeží, ohroženou nebo již zasaženou sociálně patologickým vývojem. Práce probíhala v přirozeném prostředí těchto skupin. Šlo o pracovníka, který měl být článkem sociální prevence. V tomto ohledu mělo jít o specifickou terénní sociální práci.⁵

V případě vzniku pozice sociálního asistenta a jeho činnosti došlo k přesunu sociální práce z kanceláře na ulici. Streetwork⁶ se stal součástí sociální politiky státu a tvořil jeden ze článků prevence sociálně patologických jevů.⁷ Sociální asistenti se v terénu setkávali s tím, že chybělo zázemí, kam dospívající odkázat, co nabídnout jako alternativu k jejich způsobu trávení volného času. Již existující instituce (sportovní kluby, lidové školy aj.) tato skupina většinou nechtěla nebo nemohla navštěvovat. Důvody byly různé, ať už šlo o nedostatek finančních prostředků na úhradu členských poplatků či nutnou pravidelnou účast na činnosti. Tento stav vedl k tomu, že se tyto mladí lidé shlukovali na místech, jako jsou parky či autobusové zastávky a trávili volný

⁴ Srov. KAPPL, M. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež In MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*, s. 411.

⁵ Srov. ČECHLOVSKÝ, J., RACEK, J. Kořeny vzniku nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v ČR In KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*, s. 303.

⁶ Terénní sociální práce, která je zaměřena na práci v přirozeném prostředí cílových skupin.

⁷ Srov. BEDNÁŘOVÁ, Z., PELECH, L. *Slabikář sociální práce na ulici*, s. 13 – 14.

čas pasivním způsobem. Zde vznikla myšlenka založení prostoru (klubů), kde by mohli nalézt zázemí.⁸ Sociální asistenti z vlastní iniciativy začali zhruba kolem roku 1995 budovat první nízkoprahová centra pro děti a mládež. Na vznik zařízení působila zkušenost s kolegy z Německa.⁹ Velký vliv na rozvoj NZDM měly grantové programy nadací, díky nimž přišla do klubů finanční podpora. Známymi programy angažujícími se v této oblasti byly např. Děti ulice Nadace Open Society Fund Praha, program Gabriel Nadace rozvoje občanské společnosti.¹⁰

„V roce 1995 reaguje Ministerstvo práce a sociálních věcí na možnost vyzkoušet realizaci některých forem práce s mládeží v kontextu nestátních neziskových organizací. Vzniká pilotní projekt zaměřený právě na skupinu dětí a mládeže a je založeno Komunitní centrum Krok v Praze – Modřanech, kde je realizován klasický streetwork a zároveň i klub zaměřený na mládež ze sídliště. Při koncepční práci a hledání principů pro činnost klubu definuje realizační tým jako základní kritérium pro jeho fungování dostupnost, tzn. minimum překážek a omezení pro vstup a pobyt. Metaforou se stává nízký vstupní práh a objevuje se poprvé termín NÍZKOPRAHOVÝ.“¹¹

Významným krokem pro NZDM a streetwork se stalo založení České asociace streetwork (ČAS) v roce 1997. Tato profesní odborná organizace sdružovala odborníky z praxe působící v oblasti streetwork ze státních a nestátních zařízení. Velmi brzy, a to roku 2000, došlo k tomu, že se v rámci této asociace začalo prosazovat a rozvíjet téma NZDM.¹²

V lednu 2001 vznikla pracovní skupina zaměřená na potřeby NZDM. Hlavním důvodem vzniku této pracovní skupiny, jejímiž členy byli převážně pracovníci NZDM z celé České republiky, byla potřeba definovat sebe sama, vymezit se vůči ostatním činnostem s dětmi a mládeží a stanovit měřítko kvality. V průběhu roku 2001 došlo nejen k rozdělení pracovní skupiny na čtyři podskupiny, ale také k vytvoření pracovní

⁸ Srov. RACEK, J., HERZOG, A. Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež In KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*, s. 319.

⁹ Srov. ČECHOVSKÝ, J., RACEK, J. Kořeny vzniku nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v ČR In KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*, s. 304.

¹⁰ Srov. Tamtéž, s. 304.

¹¹ Tamtéž, s. 319.

¹² Srov. *Historie a výroční zprávy asociace* [online]. Dostupné na WWW: http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=125&site=cas.

verze standardů pro NZDM. Postupně došlo k dokončení standardů a definování některých důležitých pojmů.¹³

1.2 Charakteristika NZDM

Prvním, kdo použil pojem nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, byl Aleš Herzog v roce 2001 v rámci iniciování pracovní skupiny, která vznikla při České asociaci streetwork. Tento čistě pracovní pojem měl být později nahrazen pojmem přesnějším.¹⁴

NZDM je definováno jako zařízení, které slouží cílové skupině (rizikovým dětem a mladým lidem) jako místo pro společné trávení volného času s nabídkou sociální intervence. Dále pro podporu rozvoje samostatnosti a společné spoluzodpovědnosti. Patří mezi nespecifická preventivní zařízení podílející se na vytváření životního stylu mládeže.¹⁵ Služba je určena těm, kteří se ocitli v obtížné životní situaci nebo jsou jí ohroženi a nevyhledávají standardní formy institucionalizované pomoci a péče. Jde zde o navázání a udržení kontaktu, o poskytování informací, odborné pomoci a podpory, vytváření podmínek pro sociální začlenění a pozitivní změnu v dosavadním způsobu života.¹⁶

1.2.1 Poslání

Každé zařízení poskytující sociální služby by mělo mít dle Standardů kvality sociálních služeb vymezeno poslání, jehož funkcí je zdůvodnění poskytovaných sociálních služeb. Organizace a zařízení vysvětlují svým posláním svou existenci a činnost a vyznačuje se dlouhodobým trváním.¹⁷ Pojmosloví NZDM, které je ústředním dokumentem pro tato zařízení a oficiálním materiálem České asociace streetwork, konkrétně vymezuje poslání takto: „*Posláním NZDM je usilovat o sociální začlenění a pozitivní změnu v životním způsobu dětí a mládeže, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci,*

¹³ Srov. ČECHLOVSKÝ, J., RACEK, J. Kořeny vzniku nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v ČR In KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*, s. 305.

¹⁴ Srov. RACEK, J., HERZOG, A. Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež In KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*, s. 320.

¹⁵ Srov. BEDNÁŘOVÁ, Z., PELECH, L. *Slabikář sociální práce na ulici*, s. 49.

¹⁶ Srov. ČESKÁ ASOCIACE STREETWOR. *Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)*, s. 5.

¹⁷ Srov. ČERMÁKOVÁ, K., JOHNOVÁ, M. a kol. *Zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe: průvodce poskytovatele*, s. 13.

poskytovat informace, odbornou pomoc, podporu, a předcházet tak jejich sociálnímu vyloučení.“¹⁸

1.2.2 Cíle

Vzhledem k tomu, že NZDM je preventivní kontaktní službou, považuje se za základní cíl kontaktování a udržování kontaktu s jednotlivci a skupinami, kteří nevyužívají nebo nechtějí využívat běžných služeb a nabídek v regionu. Může se jednat o služby a nabídky z oblasti sociální, volnočasové či vzdělávací. Hlavním principem je činit dospívající kompetentními, a to především individuálním přístupem k jejich potřebám. Důležitá je v tomto případě podpora rozvoje, soběstačnosti a svéprávnosti. Jeden z cílů je zaměřen na mírnění škod, které mohou vyplynout z rizikového způsobu života. Záměrem NZDM je snaha o individuální změnu jednotlivců a změnu skupinové normy.¹⁹

Jak již bylo výše uvedeno, jedním z cílů je snižování zdravotních či sociálních rizik, která vyplývají z rizikového chování dětí a mládeže. K realizaci tohoto cíle slouží preventivní aktivity v různé podobě (poskytnutí zdravotnického materiálu, jednání s úřady o poskytnutí prostoru např. pro in-line, skateboardy). Pracovník může též sloužit jako mediator např. v případě vyhrocených sporů rodičů a dospívajícího. K tomuto se vztahuje minimalizace různých druhů interpersonálních konfliktů. Dalším cílem je zprostředkování kvalifikovaného řešení problémů a zejména jejich identifikace a přijetí klientem, kdy pracovníci řeší s cílovou skupinou jejich osobní problémy (např. školní obtíže), pojmenovávají je a snaží se hledat jejich řešení. Snižování nebezpečí sekundární deviace a patologizace (např. snaha o snížení negativních označení mládeže mající znaky nějaké subkultury) a také stabilizace nepříznivé situace a rozšíření životních možností a příležitostí (např. zapojení do resocializačního programu) patří mezi cíle nízkoprahových služeb.²⁰

¹⁸ RACEK, J., HERZOG, A. Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež In KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*, s. 320.

¹⁹ Srov. Tamtéž, s. 323.

²⁰ Srov. KLÍMA, P. Pedagogika mimo zdi institucí In JEDLIČKA, R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*, s. 378 – 379.

Pojmosloví pro NZDM pak nabízí shrnutí, kde je uvedeno, že hlavním „cílem je dětem a mládeži zabezpečit zejména:

- podporu pro zvládnutí obtížných životních událostí,
- snížení sociálních rizik vyplývajících z konfliktních společenských situací, životního způsobu a rizikového chování,
- zvýšení sociálních schopností a dovedností,
- podporu sociálního začlenění do skupiny vrstevníků i do společnosti, včetně zapojení do dění místní komunity,
- nezbytnou psychickou, fyzickou, právní a sociální ochranu během pobytu v zařízení a podmínky pro realizaci osobních aktivit,
- zlepšovat kvalitu jejich života,
- předcházet nebo snížit zdravotních rizik souvisejících s jejich způsobem života,
- lepší orientaci v jejich sociálním prostředí,
- podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace.“²¹

Jednotlivá zařízení si své cíle blíže specifikují na základě vymezené cílové skupiny, zejména z jejich potřeb. Vždy se vychází z výše uvedených obecných charakteristik cílů NZDM. Shodné pro všechna NZDM je to, že hlavním záměrem je nabídnout individuální pomoc dětem a mladým lidem při řešení jejich problémů a umožnit subkulturám participovat na životě místní komunity, a to především prostřednictvím všestranně užitečné integrace.²²

1.2.3 Cílová skupina

Cílová skupina by měla vymezovat ty, jež se nachází v nepříznivé sociální situaci. Je pro ni typické, že v důsledku jejího znevýhodnění (věk, životní návyky atd.) je ohrožena sociálním vyloučením. Na základě těchto faktů by mělo dojít k tomu, že si

²¹ ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK. *Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)*, s. 4.

²² Srov. KAPPL, M. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež In MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*, s. 411.

jednotlivé služby definují okruh osob, kterým budou poskytovat pomoc. Mělo by však být jasné, v jaké situaci se na jednotlivé služby mohou lidé obracet.²³

Z pohledu současné praxe se tedy můžeme setkat zpravidla se dvěma způsoby definujícími subjekt zájmu (sociální skupiny, jedince). Jde o dlouhodobé nositele konkrétního patologického jevu (ti, jež jsou ohroženi důsledky svého chování a zároveň ohrožují nejbližší okolí). Druhým typem jsou tzv. rizikové skupiny s epizodickým výskytem sociálně deviantního chování (např. záškoláci). Takto označené skupiny jsou značkovány výskytem určité patologie či deviace (např. experimentování s drogami) nebo jejich odůvodněným předpokladem.²⁴

Cílové skupiny se formulují dle jednotlivých znaků. Obecně je lze však vymežit jako děti a mládež, zažívající komplikované životní události (časté stěhování, problémy v rodině, ve škole apod.), konfliktní společenské situace (problémy s autoritami, konflikty v lokalitě apod.), negativní zkušenosti (šikana, předčasné sexuální zkušenosti apod.).²⁵ Klientem NZDM se tedy může stát jedinec či specifická zájmová komunita, která je spjatá s určitou městskou lokalitou a má většinou podobu konkrétního subkulturního uskupení. Tato cílová skupina je charakteristická tím, že se ve svém volném čase z různých důvodů neúčastní organizovaných aktivit a často tráví tento čas mim domov např. na ulicích, v parcích.²⁶

V NZDM se můžeme setkat se dvěma strategiemi reakce na cílovou skupinu. Tou první je průtoková strategie, která má podobu síta. Znaky jedinců, se kterými chce NZDM pracovat, jsou vymezeny velmi široce a nejsou příliš zřetelné. Jde o to, že projekt je dostupný tak, aby jej mohla vyhledat větší část populace, umožňuje tzv. testování. V jeho rámci jsou učiněny kroky k tomu, aby v kontaktu zůstali ti, jež se vyznačují definičními znaky cílové skupiny. Zařízení uplatňující tuto strategii čekají na klienty a umožňuje svým nízkým prahem vstup do služby většině z nich. Svou atraktivitou se je snaží nalákat. Strategie s sebou nese i určité problémy. Jedním z nich

²³ Srov. ČERMÁKOVÁ, K., JOHNOVÁ, M. a kol. *Zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe: průvodce poskytovatele*, s. 15.

²⁴ Srov. KLÍMA, P. Pedagogika mimo zdi institucí In JEDLIČKA, R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*, s. 372.

²⁵ Srov. HERZOG, A. Strategie specifické sociální prevence rizikového chování v rámci nízkoprahové práce s mládeží In KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*, s. 258.

²⁶ Srov. KAPPL, M. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež In MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*, s. 411.

je to, že takové NZDM tu chce být pro všechny. Dalším negativním jevem je to, že volnočasové aktivity převažují nad sociální prací. Důvodem je obava z odchodu stávající klientely, z její úplné ztráty.²⁷

Odlišnou strategií je tzv. doprovázející strategie. Ta se naopak zaměřuje na úzkou cílovou skupinu s jasnými a přesně vymezenými znaky (např. romské děti ve věku 8 až 12 let ze sociálně slabé rodiny, s konflikty ve školním prostředí a záškoláctvím, z vyznačené lokality). Jedince lze snadno a s jistotou identifikovat na základě bydliště, či místa pobytu, deklarované a pociťované příslušnosti ke skupině či k určitému typu subkultury. Zde jde o aktivní vyhledávání jednotlivců z cílové skupiny. Nízkoprahovost je zde brána jako dostupnost pro vybranou cílovou skupinu. Cílem je ji získat a zůstat s ní v kontaktu. V ČR se tento přístup vyskytuje nejčastěji v práci se skupinami ohroženými sociálním vyloučením, často v lokalitách ghett.²⁸

1.2.4 Princip nízkoprahovosti

Důležitým aspektem NZDM je nízkoprahovost, jejímž cílem je především zajištění maximální dostupnosti a přístupnosti samotné služby. Tato dostupnost v praxi znamená odstranění časové, prostorové, psychologické a finanční bariéry bránící cílové skupině ve vyhledání nabídky sociální služby.

- *„Zařízení vytváří prostředí, které je svým charakterem a umístěním blízké přirozenému prostředí cílové skupiny.*
- *Pro omezení přístupu uživatele ke službě není důvodem pasivita či názorová odlišnost.*
- *Uživatel má možnost zůstat v anonymitě. Jakákoliv dokumentace obsahující osobní údaje uživatele musí být vedena se souhlasem uživatele a s právem do ní nahlížet. Zařízení získává jen ty údaje uživatele, které jsou stanoveny jako nezbytné pro poskytování odborných a kvalitních služeb.*
- *Pro užívání služby není podmínkou členství ani jiná forma registrace. Pravidelná docházka do zařízení není podmínkou užívání služby. Uživatelé*

²⁷ Srov. HERZOG, A., ZAHRADNÍK, J. Průtoková a doprovázející strategie v kontaktní práci In KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*, s. 273 – 274.

²⁸ Srov. Tamtéž, s. 275 – 276.

mohou přicházet a odcházet v rámci otevírací doby zařízení podle svého uvážení. Uživatel není povinen zapojit se do připravených činností.

- *Služby sociálního charakteru jsou poskytovány bezplatně.*
- *Provozní doba služby odpovídá potřebám uživatele. Je k dispozici v době, kdy uživatel má podmínky přijít do zařízení (jak z hlediska dne, tak měsíce a roku). Zároveň je provozní doba služby stabilní a nedochází k jejím náhlým výpadkům.*
- *Službu může využít kdokoli z cílové skupiny bez omezení, pokud svým chováním a jednáním neomezuje a neohrožuje sám sebe, ostatní uživatele, pracovníky či efektivitu služby.*²⁹

Bez ohledu na poskytovanou anonymitu mají zařízení svá pravidla a režim, jež může jistým způsobem vytvářet tlak na uživatele služeb. Ti by se tedy na tvorbě pravidel měli sami podílet, aby se pro ně staly normy přijatelnější a došlo ke snadnějšímu ztotožnění se s nimi. Toto má dopad na přirozenější dodržování společně vytvořených pravidel.³⁰ Zejména se jedná o pravidla, která spočívají v zákazu fyzického či verbálního násilí, sexuálních aktivit, konzumace legálních a nelegálních návykových látek. Nízkoprahovost zaručuje také to, že návštěvníci nejsou zatěžováni administrativními úkony, mohou si vybrat aktivitu dle svého uvážení a nejsou do žádné činnosti nuceni. Aktivity, které jsou v klubech nabízeny, jsou poskytovány zdarma, což umožňuje jejich dostupnost cílové skupině bez ohledu na její sociální zázemí. Postoj pracovníků k uživatelům služby je spíše partnerský.³¹

1.2.5 Metody práce s uživateli služby

Mezi metody práce v NZDM můžeme řadit sociální práci s jednotlivcem, práci s komunitou a sociálně-pedagogicky pojatou skupinovou práci. Uvedené metody mohou být v praxi kombinovány s dalšími činnostmi, jako je např. kontakt s institucemi ve prospěch klienta, preventivními vzdělávacími programy, krizovou intervencí. Nízkoprahová zařízení nabízejí, kromě výše uvedeného, širokou škálu volnočasových

²⁹ ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK. *Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)*, s. 5.

³⁰ Srov. BEDNÁŘOVÁ, Z., PELECH, L. *Slabikář sociální práce na ulici*, s. 50.

³¹ Srov. KAPPL, M. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež In MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*, s. 411.

aktivit s cílem navázání kontaktu a důvěry s klienty a také k jejich seberealizaci. Realizace těchto aktivit má přínos v častém výskytu situací s pedagogickým aspektem, což umožňuje pracovníkům a klientům společně reflektovat jejich hodnoty a normy.³²

Při práci s cílovou skupinou využívají pracovníci několik metod. Mezi základní patří:

1. kontaktní práce - jde o navázání vztahu mezi pracovníkem a klientem, aby mohlo dojít k další spolupráci. Pracovníci navazují kontakt již s potencionálním zájemcem o službu, informují ho o službě a postupně pracují na navázání důvěry. Při kontaktní práci dochází ke střetu nabídky s poptávkou klientů.
2. Intervence - zahrnuje např. poradenství, situační intervenci, rozhovor motivující ke změně. Jde především o poskytnutí klientovi či skupině podnět, na který reagují.
3. práce s normami - toto probíhá prostřednictvím nastavených pravidel v klubu, sankcí za jejich porušení, práv a povinností apod.
4. programy poskytující doplnění znalostí a poskytující podněty k interakci mezi klientem a pracovníkem - jde o preventivní programy, vytvářející prostor pro interakci mezi pracovníkem a klienty.³³

1.3 Ukotvení nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v legislativě

Činnost NZDM upravuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a prováděcí vyhláška č. 505/2006 Sb. NZDM jsou zařazena mezi služby sociální prevence. Dle zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. poskytují NZDM ambulantní či terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let, které jsou ohroženy nežádoucími jevy. Tento typ služby může být poskytován anonymně.³⁴

„Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv

³² Srov. KAPPL, M. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež In MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*, s. 412.

³³ Srov. HERZOG, A. Strategie specifické sociální prevence rizikového chování v rámci nízkoprahové práce s mládeží In KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*, s. 262 – 264.

³⁴ Srov. Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění platném k 8. 9. 2014, §62.

*a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.*³⁵ Prováděcí vyhláška č. 505/2006 Sb. definuje rozsah základních činností NZDM při poskytování sociálních služeb. Ty jsou zajištěny v rozsahu těchto úkonů:

- a) výchovně vzdělávací a aktivizační činnosti: tyto činnosti zahrnují zajištění podmínek pro společensky přijatelné volnočasové aktivity; pracovní výchovná činnost s dětmi; nácvik a upevňování motorických, psychických a sociálních schopností a dovedností; zajištění podmínek pro přiměřené vzdělávání;
- b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím: jedná se o aktivity umožňující lepší orientaci ve vztazích odehrávajících se ve společenském prostředí (např. akce pro veřejnost, dny otevřených dveří);
- c) sociálně terapeutické činnosti: jde o socioterapeutické činnosti, jejichž poskytování vede k rozvoji nebo udržení osobních a sociálních schopností a dovedností podporujících sociální začleňování;
- d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí: pomoc při vyřizování běžných záležitostí; pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a pomoc a podpora při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování osob.³⁶

Na základě tohoto členění vypracovalo zařízení ČAS přehled výkonů a intervencí, které vedou k naplňování procesu individuálního plánování a práce s uživateli služby. Mezi výchovně vzdělávací a aktivizační činnosti patří:

- Pobyť v zařízení – doba, kterou stráví klient v prostorách klubu. Časová dotace návštěvy by měla být minimálně 5 minut. Jako pobyt v zařízení lze považovat využití vybavení apod.
- Kontaktní práce – jde o metodu a způsob práce, díky níž vytváří pracovník prostor pro navázání důvěry a buduje prostor pro další práci s klientem. Jde o cílené navazování rozhovoru a další interakce se záměrem nalézt cíle využití služby.

³⁵ Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění platném k 8. 9. 2014, §52.

³⁶ Srov. Vyhláška č. 505/2006 Sb., ve znění platném k 13. 12. 2014, § 27.

- Situační intervence – jedná se o pedagogickou práci s výchovným podtextem v aktuálních situacích, které vzniknou přímo v prostorách. Pracovníci reagují na aktuální chování a poskytují zpětnou vazbu, která může být jak pozitivního, tak negativního charakteru. Důležitý je zde výchovný efekt u uživatelů.
- Volnočasové aktivity – jedná se o aktivity, které si iniciovali sami uživatelé. Cílem je zvýšení organizačních dovedností a seberealizace uživatelů. Patří sem realizace dílen s využitím externích lektorů či pracovníků nebo aktivity, které slouží ke zpestření každodenní rutiny např. turnaje, koncerty. Volnočasové aktivity v tomto duchu nabízí prostor pro spolupráci mezi uživateli a pracovníky.
- Doučování a pomoc s přípravou do školy – může se jednat o společnou přípravu na reparát, písemnou práci či o to, že pracovník pomůže uživateli s porozuměním zadání domácího úkolu apod.
- Rozvoj kognitivních a motorických, hygienických a společenských návyků.³⁷

V oblasti zprostředkování kontaktu se společenským prostředím jde především o umožnění lepší orientace v oblasti vztahů odehrávajících se ve společnosti. Jde o činnost, která se promítá do všech aktivit realizovaných v NZDM, mezi které patří aktivity jako je den otevřených dveří, besedy, výjezdy, návštěvy koncertů apod. Hlavním smyslem je kontakt se společenským prostředím. K sociálně terapeutickým činnostem jsou zařazeny tyto intervence:

- Sociální poradenství – jedná se o vyslechnutí zorientování a pomoc při nalezení cesty řešení v oblastech vztahů, práce, bydlení, zdraví apod.
- Krizová intervence/pomoc v krizi – v prostředí NZDM jde především o poskytnutí pomoci v traumatizující události (rozchod s partnerem, úmrtí v rodině atd.).
- Případová práce – individuální práce s uživatelem, která má dlouhodobý charakter.
- Práce se skupinou – plánované skupinové aktivity zaměřené na psychosociální rozvoj uživatelů.³⁸

³⁷ Srov. ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK. *Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)*, s. 13 - 14.

³⁸ Srov. Tamtéž, s. 14.

Poslední skupinou jsou intervence a výkony poskytnuté v rámci pomoci při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí:

- Informační servis – předání informací pracovníkem uživateli ke konkrétnímu tématu v ústní či písemné podobě.
- Poradenství – vždy s vědomím uživatele. Podmínkou je jasné definování zakázky, cíle a výstupů.
- Kontakt s institucemi ve prospěch uživatele – jde o kontakt (email, dopis, osobní setkání,...) s institucemi návazné péče popř. s institucemi, které hrají roli v životě uživatele. Důležitý je však souhlas uživatele.
- Zprostředkování dalších služeb – dojednávání dalších služeb a fyzický doprovod do vybrané instituce.
- Práce s blízkými osobami – jde o poskytnutí služeb blízkým osobám uživatele.³⁹

Výše uvedené výkony a intervence bývají mnohdy označovány jako sociální služby. Do těchto služeb však nepatří poskytnutí prostoru, volnočasové aktivity a také preventivní a pedagogické výkony.

1.3.1 Obsah služby

Zákon č. 108/ 2006 Sb. definuje NZDM jako jedno ze zařízení sociálních služeb, kde dochází k realizaci sociální práce a zároveň je prostředkem primární prevence. K navázání kontaktu slouží volnočasové aktivity, které nespádají do rámce sociální práce ani sociální prevence. Legislativa vymezuje činnosti, které patří do kompetencí sociálního pracovníka. Zejména lze uvést tyto činnosti: sociální šetření (ověřování sociální situace klientů); sociálně právní poradenství (poradenství v oblastech sociálního zabezpečení, zaměstnanosti, bydlení,...); analytická, metodická a koncepční činnost v sociální oblasti (analýza sociálně patologických jevů a tvorba návrhu na řešení těchto jevů); činnosti týkající se prevence sociálně patologických jevů; depistáž (vyhledávání klientů a průzkum terénu); krizová pomoc v podobě krizové intervence; sociální

³⁹ Srov. ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK. *Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)*, s 14 - 15.

poradenství (pomoc klientům při řešení jejich problémů); sociální rehabilitace (pomoc přizpůsobit se neodstranitelnému problému).⁴⁰

1.4 Profese sociálního pracovníka v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež

Je zřejmé, že NZMD jsou jakousi kombinací volnočasového klubu a sociální služby. Ovšem volnočasové aktivity by měly být brány spíše jako prostředek k práci s mladými lidmi, ne jako hlavní činnost. V tomto druhu zařízení se můžeme setkat i s jinými pracovníky, než jsou sociální pracovníci. Svou činnost zde mohou vykonávat pracovníci v sociálních službách, sociální pedagogové či dobrovolníci.

1.4.1 Požadavky na profesi sociálního pracovníka

Na profesi sociálního pracovníka jsou kladeny určité požadavky. Ty pak vymezuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. V zákoně je stanoveno, že předpokladem k výkonu tohoto povolání je plná svéprávnost, zdravotní a odborná způsobilost, kterou ukládá tento zákon. Sociální pracovník je osoba, která získala odpovídající vzdělání na vyšší odborné škole (DiS.) v oboru sociální práce a sociální pedagogiky, humanitární práce, sociálně právní činnosti, charitativní a sociální činnosti, či vysoké škole (Bc., Mgr.) v oborech, které jsou zaměřeny na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči a sociální patologii. Dále také osoba, která absolvovala akreditovaný vzdělávací kurz v rozsahu 200 hodin. Podmínky těchto akreditovaných kurzů jsou uvedeny v zákoně.⁴¹ Sociální pracovník by měl disponovat znalostmi z různých oborů, měl by umět diagnostikovat problém a být schopen pomoci klientovi s řešením jeho obtížné životní situace, měl by umět odkázat klienta na příslušné odborníky. Důležité je též další vzdělávání pracovníka prostřednictvím akreditovaných kurzů, stáží, školících akcí apod.⁴²

⁴⁰ Srov. JANEBOVÁ, R. Sociální práce In KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*, s. 81 - 82.

⁴¹ Srov. Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění platném k 8. 9. 2014, § 110.

⁴² Srov. GULOVÁ, L. *Sociální práce: pro pedagogické obory*, s. 34-35.

1.4.2 Sociální pracovník v NZDM

Náplň práce sociálních pracovníků si jednotlivé organizace upravují dle svých požadavků. Sociální pracovník v NZDM zastává převážně roli kontaktního pracovníka. Takový pracovník by měl disponovat komunikačními schopnostmi, které využívá nejen k navázání kontaktu se zájemcem o službu, ale také k postupnému budování vzájemného vztahu a důvěry. Jeho základní náplní práce je navazování kontaktů, poskytování základního sociálního poradenství, zajištění denní služby v klubu, příprava a vedení skupinových a preventivních aktivit, vedení dokumentace, uzavírání dohod o službě, individuální práce s klienty, individuální plánování apod.

Samotná role sociálních pracovníků a jejich přístupy se v NZDM během poskytování služby mění. Hořava dělí role a přístupy sociálního pracovníka do čtyř skupin. Na počátku vystupuje pracovník jako preventista, který klienty seznamuje s pravidly, preventivně na ně působí a selektuje je na ty, kteří problém mají nebo brzy mohou mít a na ty, kteří kolem jenom projdou. Dalším je vychovatel, pedagog, jehož činností je společně hledat s klientem rizikové oblasti a snaží se dohodnout s klientem na tom, zda na daném problému budou společně pracovat. Třetí je sociální pracovník, který se snaží klientovi pomoci v konkrétní oblasti. Posledním je partner, kdy se z pracovníka a klienta stávají rovnocenní partneři. Tím je myšleno to, že klient je schopen sám řešit své problémy, je navrácen do společnosti, vybaven strategiemi, které mu pomohou řešit případné potíže, se kterými se může setkat. Pracovník má od klienta zpětnou vazbu a dochází k ukončení spolupráce.⁴³

Jedinec pracující s rizikovou mládeží by měl být, dle některých autorů, terapeutickou rodičovskou postavou. Jiní autoři uvádí takového pracovníka jako autoritu typu vůdce party. Zastánci prvního konceptu žádají, aby pracovník korigoval výsledky nepříznivého učení, jež proběhlo v nefunkční či neexistující původní rodině, a to především svou dovedností vcítit se. Dalším úkolem takového pracovníka je dokázat efektivně určovat hranice dovoleného chování. Ti, jež se přiklání k vrstevnické autoritě, prosazují, že by pracovník měl zaujímat přátelský postoj a sloužit jako identifikační model. Ovšem v případě práce s mladými lidmi jde především o to,

⁴³ Srov. HOŘAVA, R. *Mění se role pracovníka i NZDM* [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.streetwork.cz/content/view/1792/>>.

aby došlo k vyvážení jednotlivých složek (dodávání sebevědomí, umravňování, partnerský přístup apod.) a přizpůsobení jejich individuálním potřebám.⁴⁴

1.4.3 Formy práce v NZDM

Činnosti pracovníka v NZDM se dají zařadit do třech skupin. Jedná se o práci přímou, nepřímou a přesahující. V případě přímé práce hovoříme o konkrétních činnostech, které jsou vykonávány s cílovými skupinami v terénu nebo v prostorách NZDM. Zahrnuje vlastní práci na ulici, skupinovou či individuální práci. Individuální práce se soustřeďuje na konkrétního rizikového nebo problémového jedince a předpokládá z jeho strany alespoň minimální míru motivace ke spolupráci. Skupinová práce se zaměřuje na specificky definovanou referenční skupinu.⁴⁵

„Společným obsahem obou uvedených typů práce, modifikovaným v závislosti na skutečnosti, zda se jedná o orientaci na jednotlivce nebo skupinu, je sociální intervence, sociální poradenství a socioterapie. Skupinová práce dále může zahrnovat preventivní besedy s mládeží, zážitkovou pedagogiku, některé techniky skupinové práce a psychoterapeutické postupy.“⁴⁶

Do přímé práce je konkrétně zahrnut také monitoring, depistáž a kontaktování. Monitoringem je myšleno mapování terénu, které je zaměřeno na poznání lokality. Depistáž je orientována na výskyt nápadných skupin lidí, se kterými pak pracovníci navazují kontakt.⁴⁷

Tématem přímé a nepřímé práce v NZMD se na Konferenci Nízkoprahových programů 2010 zabýval Exner, který uvedl, že přímou práci zahrnují aktivity, které se týkají skutečného jednání s lidmi a práce ve prospěch uživatelů služby. Patří sem např. individuální plánování, doprovod. Mezi aktivity nepřímé práce naopak patří administrativa, údržba a správa.⁴⁸

⁴⁴ Srov. MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, s. 248 – 249.

⁴⁵ Srov. BEDNÁŘOVÁ, Z., PELECH, L. *Slabikář sociální práce na ulici*, s. 44.

⁴⁶ Tamtéž, s. 45.

⁴⁷ Srov. BEDNÁŘOVÁ, Z. *Streetwork* In MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 174 - 175.

⁴⁸ Srov. EXNER, J. *Časová jednotka práce / přímá a nepřímá práce*. [online]. Dostupné na WWW: http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=3512&print=1.

2 Sociálně pedagogická práce v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež

Při činnosti s mládeží v NZDM se prolíná sociální práce se sociální pedagogikou, která je důležitým aspektem. Z tohoto důvodu se v následující kapitole zaměřím na sociálně pedagogickou práci s dětmi a mladými lidmi v NZDM a na to, jak by tato práce měla probíhat, aby byla efektivní.

2.1 Sociální pedagogika a sociální práce

Při práci v NZDM se vytyčuje hranice mezi pomocí a kontrolou prostřednictvím vztahu sociální pedagogiky a sociální služby, která je poskytována na základě objednávky klienta. Výchovné intervence (kontrolní) ze strany pracovníka pomáhají klientům ve vytvoření náhledu a uvědomění si negativních dopadů svého chování. Pracovník zde vystupuje jako ten, kdo přebírá odpovědnost a rozhoduje o způsobu intervence, jejímž cílem je zmírnění rozporu mezi životním způsobem klienta a společenskými normami chování. V oblasti pomáhající intervence jsou samotnými iniciátory klienti. Pracovník reaguje na jejich přání či konkrétní objednávku nabídkou pomoci. Následně dochází k dojednávání a sladování poptávky s nabídkou.⁴⁹

2.1.1 Sociální pedagogika

Sociální pedagogika, jako vědní obor prošla během let svým vývojem. Odborná literatura nabízí různá vymezení tohoto pojmu. Kraus uvádí, že se sociální pedagogika zaměřuje, na celou populaci, a to ve smyslu vytváření souladu mezi potřebami jedince a společnosti, na utváření optimálního způsobu života v dané společnosti.⁵⁰ Další vymezení hovoří o tom, že je sociální pedagogika pedagogickou disciplínou, která se zaměřuje na široký okruh problémů, které jsou spjaté s výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých. Sociální pedagogika postihuje problémy rodiny a rodičovství, delikvence a agrese mládeže, drogovou závislost apod. Hraje významnou roli v současné společnosti v oblasti narůstající

⁴⁹ Srov. BABICKÁ, R. Pomoc a kontrola In KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*, s. 253.

⁵⁰ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. a kol. *Člověk – prostředí – výchova. K otázkám sociální pedagogiky*, s 17.

sociální patologie a kriminality mládeže.⁵¹ Sociální pedagogika může být chápána jako obor zaměřující se na úlohu prostředí a to zejména v procesu výchovy, na porozumění výchovným vlivům vycházejících z určitého prostředí. Ovšem sociální pedagogika je spíše pomocí k výchově a podporou k učení se (sociálně pedagogické úsilí směřující k rozšiřování kompetencí mladých lidí).⁵²

Z uvedeného je zřejmé, že se definice pojmu sociální pedagogika od jednotlivých autorů liší. První zmíněná definice spojuje sociální pedagogiku se sociálně patologickými jevy a postihuje celou společnost. Naproti tomu Průcha hovoří o tom, že se sociální pedagogika výchovně působí na populaci a to především v oblasti sociální patologie a kriminality mládeže. Další definice se zmiňuje, že sociální pedagogika má podpůrný charakter v oblasti výchovy a učení. Ovšem můžeme se setkat s mnoha vymezeními sociální pedagogiky od další řady autorů.

2.1.2 Sociální práce

Existují různá vymezení pojmu sociální práce. Matoušek uvádí, že sociální práce je společenskovední disciplínou, ale i oblastí praktické činnosti zaměřující se na odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů, se kterými se může jednatlivec, skupina či komunita setkat. Úkolem sociálního pracovníka je tedy pomáhat s dosahováním způsobilosti k sociálnímu uplatnění nebo tuto způsobilost získat zpět.⁵³ Navrátil uvádí, že cílem sociální práce je: „*podpora sociálního fungování klienta v situaci, kde je taková potřeba buď skupinově, nebo individuálně vnímána a vyjádřena.*“⁵⁴

Sociální práce se zaměřuje na souhrn různorodých okolností, které představují specifickou životní situaci klientů a působí na vztahy mezi nimi a jejich sociálním prostředím. Tímto se odlišuje od ostatních oborů, které se zabývají pouze některou z dílčích překážek, a to především těmi, které jsou předmětem jejich specializace. Ostatní překážky považují za vnější. Úkolem sociálního pracovníka je rozpoznat všechny bariéry zvládnutí situace. Široká zaměřenost sociální práce vyžaduje spolupráci

⁵¹ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 217 – 218.

⁵² KLÍMA, P. *Pedagogika mimo zdi institucí* In JEDLIČKA R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*, s. 395.

⁵³ Srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*, s. 11.

⁵⁴ NAVRÁTIL, P. *Úvod do teorií a metod sociální práce*, s. 7.

s ostatními obory a odborníky. Významným cílem sociální práce je pak zajištění návaznosti činností, cílů a vazeb na jiné obory.⁵⁵

2.1.3 Sociální pedagogická práce a její význam v NZDM

Svoboda vymezuje kritéria sociálně pedagogické práce s neorganizovanou mládeží, která jsou předpokladem pro to, aby byla práce efektivní. Jde o tato kritéria:

- Doprovázet adolescenty v autonomním procesu utváření vlastního života.
- Při doprovázení vycházet z aktuální osobní situace mladého člověka.
- Rozvíjet v mladých lidech kreativní myšlení.
- Vytvářet podmínky k vybudování silné vnitřní identity jako předpoklad ke zvládnutí nároků.
- Pracovat na základě profesionálního pomáhajícího vztahu.
- Pracovat se skupinou a její dynamikou.
- Dát mladým lidem sociální prostor k interakci se společností.
- Umožnit získat volnočasovou kompetenci.⁵⁶

Sociální pedagogický přístup má přínos v oblasti pomoci a podpory mladých lidí při vytváření a změně životního způsobu, usnadňuje proces začlenění se do společnosti, orientaci v hodnotách společnosti apod. Prostřednictvím sociálně pedagogické práce dochází k rekonstrukci a usnadňování procesu socializace a enkulturace. Především u těch jednotlivců či skupin, které se setkávají s obtížemi v oblasti porozumění společenským potřebám a zvládnutí sociálních nároků.⁵⁷

Podmínkou zahájení sociální a sociálně pedagogické práce jsou činnosti, které vedou k aktivnímu vyhledávání a navazování komunikace s cílovými skupinami. Hlavní myšlenkou je však udržení žádoucího sociálního styku po tak dlouhou dobu, aby děti a mladí lidé dokázali rozpoznat užitečnost a přínosnost tohoto setkávání.⁵⁸

⁵⁵ Srov. JANEBOVÁ, R. Sociální práce In KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*, s. 76.

⁵⁶ Srov. SVOBODA, M. Sociálně-pedagogické přístupy v práci s „neorganizovanou mládeží“ v nízkoprahových zařízeních a otevřených klubech pro děti a mládež. In KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*, s. 58 - 62.

⁵⁷ Srov. KLÍMA, P. Pedagogika mimo zdi institucí In JEDLIČKA R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*, s. 365.

⁵⁸ Srov. KLÍMA, P., JEDLIČKA, R. Sociálně pedagogická práce s dětmi a mládeží v tíživých životních situacích v nízkoprahovém kontextu. In et al. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*, s. 16.

„Nízkoprahově organizované služby jsou také způsobem, jak zprostředkovat různým rizikovým a ohroženým jedincům i skupinám zážitky a zkušenosti, že odborná pomoc dospělých a jejich zájem na změně nežádoucího chování nemusí být vždy pouze omezujícím, dozorujícím a normativním přístupem.“⁵⁹

Kromě poskytování intervencí a výkonů (kontaktní práce, sociální poradenství,...) se setkáváme v NZDM s preventivními, výchovnými a pedagogickými programy. Ty reagují na specifické znaky a potřeby daných cílových skupin popř. lokality. Jde o programy specifické primární prevence týkající se různých oblastí rizikového chování. Tato prevence zahrnuje jednorázové či příležitostné programy (distribuce letáků,...) a programy dlouhodobé, které jsou realizovány prostřednictvím kontaktní práce, situační intervence, sociálním poradenstvím aj.⁶⁰

⁵⁹ KLÍMA, P., JEDLIČKA, R. Sociálně pedagogická práce s dětmi a mládeží v tíživých životních situacích v nízkoprahovém kontextu. In et al. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*, s. 19 – 17.

⁶⁰ Srov. RACEK, J., HERZOG, A. Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež In KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*, s. 327.

3 Výzkumné šetření

3.1 Popis výzkumného problému a cíl výzkumu

Jak bylo výše zmíněno, je nízkoprahové zařízení pro děti a mládež vymezeno jako služba sociální prevence. Základním cílem NZDM je kontaktování a udržení kontaktu, a to především s neorganizovanou mládeží. Kontaktní práce, která patří mezi výchovně vzdělávací a aktivizační činnosti, hraje velmi důležitou roli při práci s dětmi a mladými lidmi. Sociální pracovník nezastává jen jednu roli (kapitola 1.4) a musí umět reagovat na požadavky cílové skupiny. Proto jsou na takového pracovníka kladeny velké nároky, a to nejen v oblasti vzdělání.

Vzhledem k tomu, že v tomto druhu zařízení jsou kromě sociálních služeb (kapitola 1.3) nabízeny i volnočasové aktivity, může docházet k tomu, že bude považováno za čistě volnočasové. Sociální pracovník by si měl být vědom toho, že tyto aktivity by měly sloužit jen jako prostředek k práci s cílovou skupinou, nikoli jako hlavní činnost. Ovšem toto může být někdy dost těžké, a to také proto, že mladí lidé chtějí v NZDM využívat převážně nabídku volnočasových aktivit. Při práci s klienty však existují odlišnosti, které se odvíjí od toho, jakou skladbu má cílová skupina navštěvující tuto sociální službu. Aktivity, které pracovníci dělají, mohou být pro klienty význačné v různých ohledech. Jednou z velmi významných je socializace. V případě správného působení může dojít k pozitivnímu ovlivnění tohoto procesu. Cílem výzkumu je proto zjistit, jaké činnosti vykonávají sociální pracovníci v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež. Prostřednictvím rozhovorů se sociálními pracovníky a analýzy dokumentů se zaměřím na získání informací o tom, jaká je náplň práce sociálních pracovníků a jak pracují s cílovou skupinou.

3.2 Charakteristika výzkumného souboru

Celkem bylo osloveno 11 respondentů reprezentujících nízkoprahová zařízení pro děti a mládež z Vysočiny a Jihomoravského kraje. S osobním rozhovorem souhlasilo 8 z nich (respondent 1 – respondent 8).

Všechna zařízení jsou členy PS NUTS II JV, která vznikla v roce 2004 za účelem společného scházení, předávání si informací, zkvalitňování služeb. Mezi hlavní cíle

patří sdílení dobré praxe, vytváření metodických materiálů a doporučení, zvyšování profesionality pracovníků apod.⁶¹

	Pohlaví	Věk	Délka praxe v NZDM
respondent 1	žena	26 let	4 roky
respondent 2	žena	25 let	2 roky
respondent 3	žena	25 let	1 rok
respondent 4	žena	24 let	1 rok
respondent 5	muž	24 let	1,5 roku
respondent 6	žena	26 let	1,5 roku
respondent 7	žena	26 let	2 roky
respondent 8	žena	27 let	3 roky

3.3 Indikátory činností pracovníků NZDM

Cílem výzkumu je zjistit, jaká je činnost sociálních pracovníků v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež. Z tohoto důvodu bylo stanoveno několik indikátorů. Indikátory vychází z odborné literatury.

3.3.1 Reakce na cílovou skupinu a práce s ní

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež či terénní sociální práce reagují na cílovou skupinu dvěma strategiemi (kapitola 2.2.3), které lze při práci uplatnit. Obě strategie mají svůj význam a při práci s cílovou skupinou se použití těchto strategií odráží na postupech pracovníků v zařízení.

Pro průtokovou strategii je typickým rysem tzv. pasivní vyhledávání klientely. Zařízení má stanoveny nízké bariéry pro vstup klientů do služby a v případě, že se ve službě podaří udržet dostatek klientů ze zvolené cílové skupiny, je možné plynule přejít na strategii doprovázející. Vyhledávací aspekt již pak není na prvním místě.⁶²

V rámci tohoto kritéria byly stanoveny následující otázky k rozhovoru se sociálními pracovníky: Jakým způsobem dochází k vytříbení cílové skupiny? Jakými specifickými

⁶¹ Srov. *O nás*. [online]. Dostupné na WWW: <http://nzdm.webnode.cz/o-nas/>.

⁶² Srov. HERZOG, A., ZAHRADNÍK, J. Průtoková a doprovázející strategie v kontaktní práci In KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*, s. 274.

znaky se vyznačuje cílová skupina, se kterou pracujete? Jaké aktivity nabízíte cílové skupině?

3.3.2 Socializační proces

V nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež se uplatňuje sociálně pedagogická práce (kapitola 3.1). Socializačním proces v sobě nese veškeré vědomé i nevědomé, přírodní a společenské vlivy, které působí na osobnostní vývoj jedince. Ten se v průběhu tohoto procesu učí jednat a chovat podle určitých stanovených pravidel a hodnot společnosti. Celý tento průběh představuje proces zespolečenštění, kdy nabývá smysl osobní identita každého jedince.⁶³

Děti a dospívající jsou v dnešní době vystavováni řadě negativních jevů, které můžeme označit jako morálně problematické, výchovně nevhodné, deviantní, nebo sociálně patologické. Požadavkem na výchovu mladých lidí je nutnost nalézat příslušnou míru a vhodné prostředky k tomu, aby byli postupně přiváděni k osvojení si žádoucích sociálních rolí potřebných k sebeuplatnění v kompetitivním společenství. Zároveň by však měli být tito jedinci schopni v dospělosti partnerské kooperace a nezávislého rozhodování.⁶⁴

V rámci socializačního procesu působí na jedince mnoho faktorů, mezi které patří rodina, vrstevnická skupina, ale i dospělí lidé, se kterými přijde do kontaktu. Pro dospívajícího může být velmi cenné to, že v případě, že se potýká s nějakým problémem, může získat podporu dospělé osoby a je si vědom toho, že existuje prostředí, které mu poskytuje zázemí.⁶⁵ Takovou osobou může být učitel, vychovatel, ale i pracovník NZMD.

Socializační proces zahrnuje mnoho faktorů, které člověka ovlivňují. V rámci výzkumu jsem se zaměřila na oblast pravidel, která patří mezi jeden z výchovných nástrojů, který může NZMD využívat. S pravidly úzce souvisí sankce, které lze za jejich porušení udělit. Dále se budu soustředit na to, jaké aktivit NZMD nabízí, jak dochází

⁶³ Srov. KOŤA, J. Socializace In JEDLIČKA R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*, s. 15.

⁶⁴ Srov. JEDLIČKA, R. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*, s. 57.

⁶⁵ Srov. MERTIN, V., KREJČOVÁ, L. *Výchovné poradenství*, s. 241.

k jejich plánování. Zaměřím se také na to, zda jednotlivá zařízení nabízejí svým klientům možnost kontaktu se společenským prostředím.

V rámci tohoto kritéria byly stanoveny tyto otázky: Jaké aktivity organizujete mimo „zdi“ zařízení? Máte stanovená pravidla pro pobyt v klubu? Jak postupujete v případě, že jsou pravidla porušena?

3.3.3 Návaznost na další služby a další spolupráce

Nedílnou součástí práce, nejen sociálních pracovníků v NZDM, je spolupráce s dalšími subjekty v životě klientů. Pracovníci by měli umět klientům doporučit další služby, vědět, kam je odkázat v případě, že jejich požadavky odpovídají jiným službám. Pracovník si však musí být vědom individuálních potřeb každého jedince.

Známkou odpovědného a angažovaného postoje pracovníka ke klientovi je starost o jeho další osud po ukončení služby. Pracovníci mohou také pomáhat vyhledávat klientům další typy péče.⁶⁶

V rámci tohoto kritéria byly stanoveny následující otázky: S jakými službami spolupracujete v rámci Vaší organizace? Jaké návazné služby nabízíte klientům?

3.4 Metody výzkumu

Pro výzkumné šetření byla zvolena kombinace dvou kvalitativních metod, a to obsahové analýzy dokumentů a rozhovoru se sociálními pracovníky jednotlivých NZDM.

Účelem analýzy dokumentů je zpracovávat již existující materiál. Je charakterizována jako intenzivní rozbor. Tento způsob kvalitativního výzkumu může být doplňován jinými metodami. Analýza dokumentů může probíhat v několika variantách. Může se jednat o analýzu písemných dokumentů, obrazových a zvukových dokumentů či analýzu jiných hmotných dokumentů. Nevylučuje se však ani kombinace těchto variant.⁶⁷ Obsahová analýza se může zabývat nejen daným dokumentem, ale také formou, autorem i adresátem sdělení. Může být využita k definování, ale také odhalení

⁶⁶ Srov. MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*, s. 254.

⁶⁷ Srov. MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*, s. 100.

skrytých úmyslů sdělovatele.⁶⁸ Za zdroj analýzy dokumentů lze považovat jakékoli předmětné svědectví. Můžeme sem zařadit např. filmy, nahrávky, různé druhy textů apod.⁶⁹ Důležitým aspektem je identifikace relevantních dokumentů a popis jejich získání. Je nutno stanovit si kritéria, podle kterých budou jednotlivé dokumenty vyhledávány.⁷⁰

Další použitou metodou je rozhovor, který je jednou z nejobtížnějších metod získávání dat a je velmi časově náročný. Tato metoda zaručuje to, že dotazovaná osoba patří do vybraného vzorku, což např. u dotazníkového šetření nelze zajistit. Další výhodou je, že dotazovaní nemohou vynechat otázky, které na ně tazatel klade.⁷¹ V případě rozhovoru je důležité se zaměřit na jeho začátek a konec. Na počátku jde o prolomení bariér a získání souhlasu se samotným rozhovorem. U zakončení rozhovoru může tazatel získat dodatečné informace.⁷²

Pro svou bakalářskou práci byl zvolen polostrukturovaný rozhovor. Tato metoda se vyznačuje tím, že má připraven soubor témat nebo otázek, který bude jeho předmětem. U polostrukturovaného rozhovoru není předem striktně stanoveno pořadí témat/otázek. Tato varianta je kombinací strukturovaného a nestrukturovaného rozhovoru a minimalizuje jejich nevýhody.⁷³ U tohoto typu rozhovoru má tazatel definované minimum otázek a témat, které má za povinnosti probrat. To zaručuje, že budou prodiskutována veškerá stanovená témata. Na základní otázky či témata se pak nabalují další dotazy, které se jevíly smysluplné a vhodné k rozšíření tématu.⁷⁴

Rozhovory probíhaly po předchozí emailové nebo telefonické domluvě se sociálními pracovníky jednotlivých zařízení. Rozhovory byly uskutečněny mimo pracoviště všech respondentů a trvaly přibližně 45 minut.

⁶⁸ Srov. DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*, s. 168.

⁶⁹ Srov. MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*, s. 101.

⁷⁰ Srov. Tamtéž, s. 102.

⁷¹ Srov. DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*, s. 141.

⁷² Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*, s. 166 – 167.

⁷³ Srov. REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*, s. 111.

⁷⁴ Srov. MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*, s. 160.

4 Vyhodnocení výzkumného šetření

Následující kapitola je věnována výsledkům výzkumného šetření. Pomocí rozhovoru a analýzy náplní práce sociálních pracovníků se zaměřím na zmapování činností, které vykonávají v NZDM dle jednotlivých stanovených kritérií.

Reakce na cílovou skupinu a práce s ní

Jak již bylo zmíněno (kapitola 2.2.3 a 4.3.1), v metodách práce s klienty se promítají dvě strategie, kterými NZDM reagují na cílovou skupinu. Jde o průtokovou a doprovázející strategii. V nejlepší možné variantě se obě vzájemně kombinují. Dochází k plynulému přechodu ze strategie průtokové na strategii doprovázející nebo se v určitých fázích střídají. Tyto dvě strategie ovlivňují činnosti, které sociální pracovníci aplikují v praxi.

Z rozhovorů s respondenty vyplývá, že jedním ze základních požadavků pro přijetí do jejich NZDM je podmínka splnění věku. Respondent 4 říká: *„V případě pochybností o věku žádáme kartičku pojištěnce nebo žákovskou knížku.“* Kdo nesplňuje věkovou hranici, je odmítnut. Při rozhovoru s respondentem 6 bylo zjištěno, že nejčastěji odmítají děti mladší, protože je jejich cílem udržení starších klientů. Pracovníci se poté zaměřují na zjištění dalších informací, které jsou potřebné k přijetí. V tom hraje roli nepříznivá sociální situace nebo negativní jev v životě klienta. Muže se jednat o konflikty s autoritami, šikanu, závislost rodičů na alkoholu nebo jiných návykových látkách apod. Respondent 5 uvádí: *„Necháme je tak dvakrát, třikrát jen tak přijít a pobýt s námi. Pokud chodí dál, tak s nimi uděláme prvokontakt a zjistíme, jestli patří do cílové skupiny. Pomáhá nám v tom i income dotazník, díky kterému se dozvíme alespoň okrajově nějaké informace o zájemci.“* Jeden pracovník uvedl, že s každým, kdo do klubu chce chodit, proběhne rozhovor o oblastech, které se jedince týkají. Otázky jsou soustředěny např. na školní prospěch, vztahy s rodiči a sourozenci, zkušenosti s alkoholem a také na způsob trávení volného času. Ve většině případů se nějaká nepříznivá situace najde.

Respondent 6 se zmiňuje o tom, že je pro ně důležitá vysoká návštěvnost, protože se to odráží na financování služby. Dále uvedl, že se v klubu setkávají různí klienti, příslušníci odlišných subkultur, různé věkové skupiny s rozdílnými zájmy.

Respondent 3 vypověděl, že NZDM, ve kterém pracuje, funguje jen krátkou dobu, což má vliv na to, jak se snaží cílovou skupinu získat. „Každý, kdo chodí k nám do klubu, ho potřebuje, ať už se to týká jen trávení volného času. Ten, kdo nic nechce řešit, nemusí. Nijak ho nenutíme k žádné aktivitě a nemusí se zapojovat do činností.“

Všichni respondenti uvedli, že vymezení jejich cílové skupiny je široké. Odlišnosti lze nalézt až v dalších postupech po přijetí klienta do NZDM. Respondenti (2, 5, 7, 8), kteří pracují ve vyloučených lokalitách s romským etnikem, se shodují v popisu klientů, kteří k nim dochází. Mezi jejich klienty patří ti, co pochází z lokality, kde se NZDM nachází. Žijí v rodinách, které jsou ohroženy sociálním vyloučením, rodiče jsou nezaměstnaní, klienti mají problémy se školní docházkou, drobnými krádežemi atd. Tito respondenti shodně uvedli, že na prvním místě je sociální práce. Volnočasové aktivity v klubu nabízejí, ale jsou spíše prostředkem k další spolupráci. Respondent 8: „V první řadě nabízíme služby sociální práce v NZDM, pak volnočasovky. Volnočasovky používáme jako prostředek ke komunikaci se zájemcem a k navázání vztahu či k jeho prohloubení, aby nám klient důvěřoval“. S tímto názorem se shoduje respondent 5: „Skrze volnočasové aktivity navazujeme důvěru s klienty. Díky tomu se nám pak s něčím třeba svěřít a v té chvíli se z volnočasu stává sociální práce.“ Respondent 6 říká: „Při volnočasových aktivitách se snaží zapojit i pracovník, který se díky nim snaží získat informace o potížích onoho uživatele a pak na nich pracovat.“

Respondent 1 uvádí, že mají v klubu určitou dobu, kdy si klienti mohou vyzkoušet službu tzv. minimální adaptační cíl. V tomto období nemusí mít klienti stanovený konkrétní cíl spolupráce, službu si mohou vyzkoušet. „Na stanovení konkrétního cíle pracujeme intenzivněji až po uplynutí adaptačáku. Jsou u nás někteří, kteří nemají stanovený konkrétní cíl, ale stačí to, že chodí třeba na preventivní besedy.“ V případě, že se stane, že klient využívá jen volnočasové aktivity a nezapojuje se do aktivit jiných, tak s ním proběhne pohovor o dalším setrvání ve službě. V případě NZDM, kde pracuje respondent 3, převažují volnočasové aktivity nad ostatními činnostmi. Zařízení funguje teprve krátkou dobu. „Fungujeme krátkou dobu, tak se snažíme nabízet hodně volnočasové aktivity a dílny.“

Shrnutí:

Výsledky výzkumu ukazují, že sedm nízkoprahových zařízení pro děti a mládež využívá obě výše zmíněné strategie, a to v různých fázích fungování služby. Jasným ukazatelem průtokovosti, je široké vymezení cílové skupiny, které umožňuje vstup do klubu všem, co projeví zájem a splní základní požadavky. Jedním z nich je to, že se klienti nachází v nepříznivé sociální situaci nebo jsou touto situací nějak ohroženi. Odlišnosti byly nalezeny v další práci s těmi, kdo byli do služby přijati. Respondenti, kteří pracující ve vyloučených lokalitách (respondenti 2, 5, 7, 8) jsou si vědomi požadavků cílové skupiny a společných prvků, kterými se vyznačuje. V případě, že klienta přijmou do NZDM přichází ta část práce, která je zaměřena na jeho potřeby, a to prostřednictvím sociální práce, kterou pracovníci považují za prioritní. Individuální a skupinová práce je zaměřena více na pomoc a podporu než na lákavou nabídku volnočasových aktivit. Volnočasové aktivity jsou ale také využívány, především však k navázání důvěry, získání cílové skupiny apod. Z rozhovorů vyplynulo, že pracovníci jsou si vědomi toho, jak s klienty pracovat a co je prioritou. Všichni čtyři pracovníci se zároveň shodli na tom, že k nim do klubu dochází stálá skupina klientů, která se zřídka obměňuje. Zde je vidět přechod ze strategie průtokové na strategii doprovázející. Podobně na tom je i zařízení, ve kterém pracuje respondent 4. Zde je patrné to, že vytříbení cílové skupiny probíhá v průběhu poskytování služby a to tak, že se snaží zapojit klienty do aktivit nejen volnočasových. V případě, že se klienti nemají zájem účastnit ničeho jiného, probíhá pohovor o jejich setrvání ve službě.

Typickým zařízením, kde se uplatňuje jen průtoková strategie je zařízení, ve kterém pracuje respondent 3. Znakem je to, že se snaží získat klienty tak, že jim nabízí bohatou nabídku volnočasových aktivit. Volnočasové aktivity jsou hlavním prvkem při práci s těmi, kdo klub navštěvují. V tomto klubu dochází i k vysoké fluktuaci klientů. V dalších dvou NZDM (1, 6) převažuje průtoková strategie. Klienti přichází s rozmanitou nabídkou témat, která jsou pro ně palčivá. Sociální práce a volnočasové aktivity se průběžně kombinují. Pracovníci nepracují se stálým jádrem. Z výpovědí pracovníků je však patrné, že v případě, že klient službu navštěvuje, tak se snaží, aby volnočasové aktivity nebyly na prvním místě.

Socializační proces v rámci NZDM

Prostředí, ve kterém člověk žije, na něj klade určité požadavky, které by se měl naučit zvládat. V období dospívání se mladý člověk potýká s různými nároky a změnami, které mohou být pro něj obtížné. Úkolem sociálních pracovníků by měla být pomoc klientům, v tomto případě dětem a mladým lidem, získat takové schopnosti, dovednosti a informace, které jim umožní lépe zvládat požadavky prostředí a pomohou jim se s nimi lépe vyrovnat.

Z výzkumného šetření vyplynulo, že je nabídka aktivit v NZDM, kde pracují respondenti, plánována na základě požadavku cílové skupiny. Tento postup má vliv i na preventivní aktivity. Všichni respondenti se shodli na tom, že v oblasti preventivních aktivit a jiných aktivit vychází z požadavků cílové skupiny a z témat, která se jí přímo týkají a nejvíce se v tu danou dobu řeší. Respondent 5 uvádí: *„Na každý měsíc máme naplánované téma v rámci preventivního programu. Vycházíme z toho, s čím se klienti potýkají a snažíme se o to, aby pro ně byl program aktuální a lákavý.* Respondent 4 vypověděl, že jsou u nich realizovány i dlouhodobé programy, které vznikají na základě toho, že se větší část cílové skupiny potýká se stejným problémem. Zaměřují se na praktickou zkušenost. Důvodem je lepšímu osvojení prezentovaného. V rozhovorech se sociálními pracovníky se ukázalo, že pokud dojde k tomu, že by některý z klientů měl zájem zrealizovat nějakou aktivitu pro ostatní, je z jejich strany podporován. Důležitá je však motivace k dokončení tohoto nápadu.

Na otázku týkající se pravidel, odpovídali respondenti shodně. V NZDM, kde pracují, jsou stanovena pravidla pro pobyt. Ta se však liší a jsou průběžně upravována nebo doplňována. V případě, že dojde k porušení pravidel, udělují pracovníci sankce, které jsou součástí metodik. S pravidly jsou klienti seznamováni při první návštěvě nebo při tzv. prvokontaktu. Pravidla jsou vyvěšena viditelně v prostorách klubu. Respondent 5: *„Pravidla máme vyvěšena na velké ceduli v počítačové místnosti. Klienty s nimi seznamujeme rámcově, když se poprvé objeví na klubu, a dále jsou vysvětlena podrobně v rámci prvokontaktu.* V případě porušení pravidel dochází k udělení sankce, která se odvíjí od toho, k jak vážnému prohřešku došlo. Dochází k vyloučení z klubu po různě dlouhou dobu. *„Klient u nás může dostat distanc na hodinu, do konce dne, na den nebo až na 6 měsíců. Může mu být zakázána volnočasová aktivita“*, řekl respondent 4. Čtyři pracovníci zmínili, že v případě menších prohřešků může dojít

k udělení alternativní sankce, kterou může být přednáška na určité téma pro ostatní klienty. Cílem pravidel je nastavení hranic při čerpání služby. Respondent 2: *„Smysl pravidel je o tom, že jde o nastavení nějakého řádu, hranic pro ty, co k nám chodí. Platí to tak i v normálním životě a to by se měli naučit respektovat.“* Respondent 2 upozorňuje na skutečnost, že v případě pravidel by měl být pracovník příkladem, pokud on sám nějakým způsobem pravidla narušuje, má to vliv na celý systém a fungování.

V NZDM probíhají různé aktivity od individuálních po skupinové. Každá tato aktivita má svůj význam a cíl. V oblasti skupinové práce a skupinových aktivit se výpovědi pracovníků opět shodují v tom, že se snaží tyto aktivity realizovat. S jejich výpovědi se shoduje i obsah náplně práce, kde je jedním z požadavků příprava a vedení skupinových a individuálních aktivit. Důležitá pro realizaci je dle získaných výpovědí motivace. Způsoby motivace mohou být různé. *„U některých klientů je např. vhodná i metoda ignorace a nenápadné motivace. Míním tím to, že určitou aktivitu děláme s jinými a snažíme se říkat nahlas pozitiva, zajímavosti a tím vlastně získáme i toho klienta, který bývá těmto druhům společných aktivit nepřístupný“*, sdělil respondent 6. Respondent 4, který pracuje se skupinou 6 – 26 let uvedl, že u mladších klientů motivace řeší drobnými odměnami – sladkosti, minuty na počítači navíc atd. Respondent 8 sděluje, že: *„Vše je dobrovolné. Ale pokud vidíme, že je pro ně důležité se nějaké aktivity účastnit, pracujeme s motivací.“* Respondent 7 konkretizuje aktivity, které považují za skupinové: *„Děláme seberozvojové programy, což jsou skupinové aktivity, zaměřené na posílení vzájemných vztahů apod. Za skupinové aktivity považujeme i kroužky a dílny, kde se klienti naučí něco nového a zároveň rozvíjí spolupráci. Tyto aktivity patří mezi socializační.“*

Další důležitou součástí socializačního procesu je kontakt se společenským prostředím. To v NZDM může probíhat prostřednictvím aktivit mimo klub. Oslovení sociální pracovníci se vyjádřili tak, že aktivity mimo klub nejsou na denním pořádku, ale realizují je. Cílem těchto aktivit je setkávání se s jinými lidmi, než s těmi, kteří jsou v blízkém okolí klientů a také možnost zažít něco nového. *„Pro naši cílovku je důležité dostat se do jiného prostředí, než je domov a vyloučená lokalita, tak se snažíme na tyto aktivity shánět peníze přes různé projekty. Aktivity jsou nabídnuty všem, ale počet je omezen. Kdo se přihlásí první a splní podmínky, např. přinese peníze na MHD, splňuje věk pro danou akci, tak se může zapojit“*, popisuje respondent 7. Respondenti (2, 5, 7,

8) vidí jako prioritní cíl aktivit, které pořádají to, aby se jejich klienti dostali do jiného prostředí, než ve kterém se nacházejí a vyrůstají a také získali nové dovednosti a zkušenosti. Dva z pracovníků se vyjádřili k tomu, že v případě těchto aktivit se potýkají s problémy v oblasti financování. V případě, že jde o výjezdovou akci, tak je někdy těžké sehnat finanční prostředky. Zajímavou aktivitou, kterou nabízí svým klientům pracovníci v klubu, kde působí respondent 8, je tzv. placená brigáda. Akce probíhá mimo prostory klubu a každý rok je na jiném místě. Cílem je získat pracovní návyky (vstávání do práce, podepsání smlouvy atd.). Motivací je, že za ní dostanou finanční ohodnocení. Pracovníci s účastníky vždy diskutují a dávají jim zpětnou vazbu. Respondent 4 uvádí: *„S klienty jezdíme na výlety, kde je cílem kulturní rozvoj, poznání nových měst a míst, vzdělávací aktivity. Výlety jsou plánované s klienty, kdy si osvojují hledání kulturních akcí na internetu, vyhledávání jízdních řádu a poté sestavují finanční rozpočet.“* Aktivity, které jsou pořádány mimo zdi zařízení, jsou rozmanité. Nejde jen o výlety do různých lokalit, ale také setkávání s ostatními lidmi. Toho pracovníci dosahují různým způsobem. Jde o setkávání mezi nízkoprahovými kluby, která jsou např. v rámci turnajů a soutěží. Dále sem patří účast klientů na klubových aktivitách pro veřejnost. *„Účastníme se různých veřejných akcí, kdy jde o zviditelnění našeho zařízení a osvětu toho, jak fungujeme a co nabízíme. Těchto aktivit se mohou účastnit i naši klienti a prezentovat klub“*, sdělil Respondent 6.

V oblasti ověřování si toho, zda pro klienty měla služba nějaký význam, zda se něco naučili nebo získali nějaké dovednosti, využívají dotazování individuální plánování a kontaktní práci. Respondent 3 uvedl, že u nich v zařízení neověřují to, zda jsou pro klienty prospěšní, pro ně je ukazatelem setrvání klientů ve službě. *„Nijak zvlášť nic neověřujeme. Když klientům služba prospěšná není, tak ji sami opustí, ale to se nám moc často nestává.“* Pracovníci používají i jiné možnosti, jak ověřují přínos práce s cílovou skupinou např. dotazníky spokojenosti. Dva respondenti uvedli, že u klientů zjišťují význam preventivních aktivit. *„Ptáme se po některých tematických programech na názory, na to, zda něco nového zjistili, zda jim to k něčemu bylo.“* a *„Při preventivních besedách se děcek ptáme na otázky k tématům a pak vyplňují pracovní listy.“*

Shrnutí:

NZDM jsou dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (kapitola 2.3.1.) začleněna mezi služby sociální prevence. Specifická sociální prevence má svůj význam v socializačním procesu. Konkrétně zahrnuje aktivity, které ovlivňují proces socializace a sociální integrace. Ty jsou zaměřeny na změnu nepříznivých společenských a ekonomických podmínek.⁷⁵ Osm dotazovaných uvedlo, že se věnuje preventivním aktivitám, které uzpůsobují potřebám cílové skupiny. Stejný počet dotazovaných se shodl na tom, že pokud klient má zájem o zrealizování vlastní aktivity, je v tom podporován.

Osm respondentů shodně uvedlo, že pro pobyt v klubu musí klienti dodržovat pravidla, se kterými jsou seznámeni. Tato pravidla jsou umístěna na viditelných místech v klubu. V případě porušení dojde k udělení sankce, která závisí na výši prohřešku. O celé věci je pak s klienty diskutováno. Všichni zároveň shodně uvedli, že pravidla slouží k nastavení hranic pro ty, co do klubu chodí.

Skupinové aktivity jsou součástí práce s dětmi a mladými lidmi v NZDM. Všech osm pracovníků vypovědělo, že skupinové aktivity pro cílovou skupinu pořádají. Vždy jde o práci s motivací jedinců a celé skupiny. Pracovníci klienty do skupinových aktivit nenutí, dávají jim možnost se těchto aktivit neúčastnit. Za skupinové aktivity jsou považovány i dílny, kroužky, akce v klubu i mimo klub apod. Z výsledku vyplývá, že skupinové aktivity, které jsou v klubech realizovány, mají svůj cíl.

Pořádání aktivit mimo klub je součástí práce s dětmi a mladými lidmi v NZDM. Cílem je setkávání se s ostatními lidmi, seznámení se s jiným prostředím než je lokalita, ve které klienti žijí, učení se novým věcem. Četnost těchto aktivit se odvíjí od finanční situace daného klubu, personálního pokrytí a zájmu klientů. V oblasti činností mimo klub nejde jen o výlety do jiných lokalit, ale také o pořádání volnočasových aktivit na různých místech ve městech, kde NZDM sídlí, letních táborů a několikadenních pobytových akcí. Klientům je také nabídnuta možnost setkávat se s ostatními NZDM.

⁷⁵ Srov. *Prevence kriminality*. [online]. Dostupné na WWW: http://www.praha.eu/jnp/cz/o_meste/magistrat/odbory/odbor_zdravotnictvi_socialni_pece/prevence_kriminality/index.html.

Jeden z dotazovaných uvedl, že jejich NZDM má vypracovaný program, který je zaměřen na různé oblasti, které se týkají samotné socializace. Tento program je upraven pro potřeby cílové skupiny, která klub navštěvuje a pracuje s možnostmi, které může NZDM nabídnout. Na jeho základě nabízejí seberozvojové aktivity.

Jeden z osmi respondentů uvedl, že neověřují žádným speciálním způsobem dopady využívání služby. Sedm respondentů ověřuje význam služby pro klienta prostřednictvím individuálního plánování a kontaktní práce.

Návaznost na další služby a další spolupráce

Povinnosti sociálních pracovníků v oblasti návazných zdrojů se promítají i do jejich náplní práce. Z pěti získaných náplní vyplývá, že jednou z povinností pracovníků v NZDM by měla být spolupráce s návaznými institucemi a službami ve prospěch klienta. Ve dvou náplních práce jsou uvedeny příklady, o koho by se mělo jednat. Jde zejména o orgán sociálně-právní ochrany dětí, psychiatry, psychology, psychoterapeuty. Návazné služby by měly pomáhat při řešení klientovi situace. Sociální pracovníci by měli mít přehled o těchto službách a institucích a měli by umět svým klientům doporučit to, co je pro ně vhodné. V nejlepším možném případě s touto službou spolupracovat.

Z rozhovorů s pracovníky bylo zjištěno, že se všichni (respondenti 1 – 8) řídí seznamy, kde mají uvedeny kontakty týkající se návazných institucí. Respondent 6 sděluje: „*Máme seznam kontaktů a v případě, že někdo potřebuje nějaký doporučit, jsme schopni to udělat.*“ Respondent 1 vypověděl, že mají seznam kontaktů v okolí, kde sídlí. Kontakty se netýkají jen sociálních služeb, ale také volnočasových spolků. Kontakty jsou schopni předat, domluvit klientům schůzku nebo ho doprovodit. Respondent 8 a respondent 2 dodávají, že službou, kterou nejvíce doporučují, je občanská poradna. Rozhovory ukazují, že k předání kontaktů dochází sporadicky. „*Pracuji u nás v klubu už rok a půl a za tu dobu jsem nikomu žádný kontakt nepředala a neměla jsem možnost ani nikoho doporučit*“, říká respondent 6. Klienti návazné služby moc nevyužívají. Respondent 4: „*Hodně se nám stává to, že nemají zájem o nabízené návazné služby, hodně chtějí věci řešit s námi.*“ Když už dojde k doporučení další instituce, tak se pracovníci nedozvědí informace o tom, jak se klientovi dál vede, pokud do NZDM stále nedochází. „*Po ukončení čerpání naší služby můžeme doporučit*

další instituce, které klient potřebuje, ale většinou nezjistíme, jaký je jeho další osud“, sdělil respondent 2.

Respondenti se shodli na tom, že nespolupracují s rodinnými příslušníky těch, kteří navštěvují jejich službu. Respondent 1 uvedl: *„S rodinami našich klientů nespolupracujeme. Nabízíme jim tu možnost, ale v polovině případů o tom, že sem chodí, rodiče neví.“* Respondent 2: *„S rodiči nespolupracujeme, ale sídlíme v jedné budově se sociálně aktivizační službou, která s většinou rodičů našich klientů pracuje“*

V oblasti další spolupráce respondenti nejčastěji uváděli orgán sociálně-právní ochrany dětí, pedagogickou-psychologickou poradnu a další NZDM, která patří do PS NUTS II JV.

V případě dalšího osudu klientů po ukončení čerpání služby se pracovníci shodli na tom, že pokud u nich klient službu ukončí, tak se ve většině případů nedozví, jaký je jeho další osud. Respondent 6 zmiňuje to, že se jim občas stane, že se u nich v klubu objeví bývalí klienti, kteří za nimi cíleně přišli.

Shrnutí:

V rámci jedné organizace spolupracují s dalšími službami, které organizace provozuje, pouze čtyři z oslovených respondentů. U dvou dotazovaných jde o spolupráci s dalšími NZDM. Jedno zařízení spolupracuje se sociálně aktivizační službou, se kterou mají společné klienty a realizují společné porady, kde diskutují nad možnostmi práce. Poslední ze čtyř zařízení spolupracuje s terénní službou.

S příslušníky rodin klientů nespolupracuje žádné z osmi zařízení. Stejně tak všichni dotazovaní shodně uvedli, že mají seznam návazných institucí a kontaktů, na které jsou schopni klienty odkázat.

Osm respondentů uvedlo, že spolupracují s institucemi, jako je orgán sociálně-právní ochrany dětí, pedagogicko-psychologická poradna, psycholog a v některých případech i základní škola a Policie ČR.

Osm respondentů shodně uvedlo, že v případě informací o dalším osudu bývalých klientů nemají zprávy. Jeden uvedl, že občas získají informace od některých bývalých klientů, kteří přijdou službu navštívit.

Diskuse

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež patří do systému sociálních služeb. Tyto instituce jsou určeny pro děti a mládež a poskytují celou řadu služeb a nabízí různé činnosti a aktivity, které mají pomoc cílové skupině v překonání nejrůznějších obtíží, se kterými se může setkat. Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jaké činnosti vykonávají sociální pracovníci v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež.

NZDM, stejně jako další sociální služby, definují cílovou skupinu osob, se kterou budou pracovat. To, jakým směrem se budou ubírat, závisí na složení této skupiny, která se může lišit věkem, prostředím, ze kterého pochází apod. Jednotlivá NZDM, vykazují odlišnosti, které se promítají při získávání zástupců cílové skupiny a následné práce s ní (kapitola 2.2.3). Výsledky výzkumu naznačují, že NZDM nemají stanovené přesné znaky cílové skupiny, ty jsou naopak vymezeny celkem široce (kapitola 2.3). Dále je patrné to, že v případě, že dojde k udržení jakéhosi jádra, dochází k doprovázení cílové skupiny. Volnočasové aktivity jsou v těchto případech druhotným prvkem. Zajímavý byl rozhovor s jedním z respondentů, který pracuje v zařízení, které funguje krátkou dobu a hlavním cílem v této fázi je získání klientů a vytvoření stálejší skupiny. V tomto případě šlo spíše o opak předchozího. Volnočasové aktivity převažují nad sociální nebo sociálně pedagogickou prací s cílovou skupinou.

NZDM mohou mít vliv na jedince v rámci socializačního procesu, a to díky sociálně pedagogické práci, která v těchto klubech probíhá (kapitola 3.1). Tento způsob práce má určitý výchovný charakter. Sociálně pedagogická práce se promítá i do náplní práce sociálních pracovníků. Může zahrnovat různé aktivity a intervence z jejich strany. NZDM mohou prostřednictvím preventivních aktivit působit na děti a mladé lidi. Samotná realizace těchto aktivit je jedním z cílů této služby. Klubové aktivity se podřizují složení a potřebám cílové skupiny, stejně tak se tímto řídí i nastavení aktivit preventivních. Klientům je umožněno podílet se na tvorbě klubových aktivit, a to prostřednictvím vnášení a realizování vlastních nápadů.

System pravidel a sankcí za jejich porušení je důležitým hlediskem v rámci socializace. Pravidla a sankce úzce souvisí s pojmem norma. Člověk se učí

ve společnosti dané normy chápat a dodržovat.⁷⁶ Všichni respondenti uvedli, že mají stanovená pravidla a sankce za jejich porušení. V případě porušení pravidel následuje sankce a možnost projednání celé situace s pracovníky. S tímto úzce souvisí situační intervence, které je jednou z metod práce v NZDM. Zajímavé je, že někteří respondenti uvedli, že klientům nabízí možnost alternativních sankcí, které však mají také svá pravidla.

NZDM mají možnost realizovat práci s jednotlivcem, ale také s celou skupinou. Pracovníkům je umožněno využívat skupinové dynamiky. Práce se skupinou může zahrnovat různé aktivity (kapitola 2.4.3.). Dotazovaní pracovníci odpověděli, že skupinové aktivity jsou v jejich NZDM realizovány a zahrnují celou škálu činností. Kdo se jich nechce účastnit, tak nemusí. Vidí důležitost ve správné motivaci ke skupinové práci. Skupinové aktivity mohou být zaměřeny na seberozvoj, spolupráci, vyjadřování názoru.

Prostřednictvím aktivit probíhajících mimo prostory zařízení se mohou klienti seznamovat s jiným prostředím, jinými lidmi a jinými skutečnostmi. Dva z pracovníků se zmínili, že při pořádání výletů se potýkají s problémem financování.

Ověřování získaných dovedností a vědomostí probíhá různým způsobem. Nejčastějším je individuální plánování, kdy mají pracovníci s klienty stanovený cíl, který plní. Dále jde o to, že sociální pracovníci s klienty komunikují a ptají se jich na jejich názor. Zde je patrné, že má kontaktní práce význam i při získávání zpětné vazby.

Spolupráce a odkazování na další a návazné služby je jedním z požadavků, který klade na sociální pracovníky nejen jejich pracovní náplň. Výpovědi se shodly na tom, že o této skutečnosti mají pracovníci povědomí. Pokud klient čerpá jinou službu návazné péče a zároveň chodí do klubu, mohou s ním o této skutečnosti diskutovat, pokud ne, nemají moc informací o tom, jak se vyvíjí jeho situace.

Sociální pracovníci v NZDM mohou svým klientům nabídnout mnohé, ovšem je důležitá znalost metod práce a specifika cílové skupiny. Práce s dětmi a dospívajícími klade na pracovníky a samotné fungování NZDM určité nároky.

⁷⁶ Srov. MUNKOVÁ, G. *Sociální deviace*, s. 9 -10.

Náplně práce sociálních pracovníků zahrnují celou škálu činností, které se netýkají jen samotné přímé práce s cílovou skupinou. Důležitou součástí je i příprava a plánování činností a strategií, jak s dětmi a mladými lidmi pracovat.

Zajímavým zjištěním výzkumu je, že na samotná NZDM nenavazují žádné konkrétní služby, kam by pracovníci mohli klienty odkázat. NZDM pak může působit jako samostatná jednotka, kde tráví děti a mladí lidé určitou část svého života. Absence přímo navazujících služeb, aktivit či programů může mít vliv i na to, že práce a činnosti, které sociální pracovníci dělají, nejsou následně rozvíjeny. Získané informace nebo dovednosti nejsou dále nijak podporovány a dospívající mohou být opět vráceni do problémového prostředí bez další možné podpory a pomoci. Tuto skutečnost spatřuji jako hlavní nedostatek při práci v zařízeních tohoto typu.

Závěr

V bakalářské práci jsem se snažila zmapovat činnosti, které dělají sociální pracovníci v NZDM. K dosažení stanoveného cíle byla vymezena tři hlavní kritéria dle odborné literatury. Na základě těchto kritérií byly sestaveny otázky pro rozhovor se sociálními pracovníky jednotlivých NZDM v Jihomoravském kraji a na Vysočině. Získané poznatky měly za cíl nastínit některé z činností, které vykonávají sociální pracovníci.

Sama pracuji v jednom z těchto zařízení a proto, že se velmi často setkávám s názorem, že NZDM jsou místa, kde si děti hrají, vznikla myšlenka této bakalářské práce. Samotná práce a především rozhovory byly pro mne velkým přínosem, a to v tom ohledu, že jsem se dozvěděla informace o aktivitách a postupech v jiných klubech.

V úvodních kapitolách je nastíněn vznik NZDM v ČR, také je zde popsán vývoj pozice sociálního pracovníka. Dále je charakterizováno NZDM a jeho ukotvení v legislativě. Následující kapitoly jsou zaměřeny na profesi sociálního pracovníka v tomto druhu sociální služby a také sociálně pedagogické práci. V neposlední řadě jsou zmíněny výsledky výzkumného šetření, které jsou popsány dle stanovených kritérií. Informace zjištěné pomocí polostrukturovaných rozhovorů se sociálními pracovníky a analýzy náplní práce, byly porovnány a vyhodnoceny. Některé ze získaných pracovních náplní byly velmi stručné, ale i přesto obsahovaly potřebné informace pro výzkum. V rámci výzkumu bylo osloveno 11 sociálních pracovníků. S rozhovorem a osobní schůzkou souhlasilo 8 z nich. Každý oslovený pracovník pocházel z odlišného NZDM, které se nacházelo v jiném městě. Doplňujícími informacemi byl věk, délka praxe v NZDM a pohlaví. Mezi oslovenými převažovaly ženy (7 respondentů). Průměrný věk oslovených je 25 let. Tyto informace jsou spíše informačního charakteru, na samotný výzkum neměly vliv.

NZDM mají při práci s dětmi a mladými lidmi svůj význam. Sociální pracovníci v průběhu poskytování služeb kombinují různé metody práce a svým působením mohou mít vliv na děti a dospívající. Tato zařízení mohou být místem, kde se setkávají se svými vrstevníky, učí se novým dovednostem, získává informace aj. Kromě sociální práce má zde význam i sociálně pedagogické působení pracovníků. Z výzkumu vyplynulo, že sociálně pedagogická práce zde má své místo a ovlivňuje dospívající v mnoha ohledech.

Zajímavým zjištěním je to, že v případě, že klienti opustí službu, tak nemají pracovníci téměř žádnou zpětnou vazbu o jejich osudu.

Domnívám se, že cíl práce byl naplněn. Uvědomuji si, že nedošlo k zmapování všech činností, které dělají sociální pracovníci, ale to nebylo mým hlavním cílem. V oblasti stanovených kritérií se výpovědi sociálních pracovníků v některých ohledech shodují, ale jsou zde patrné i různé rozdíly. Domnívám se, že to může být zkušenostmi a schopnostmi pracovníků, délkou existence daného NZDM tým, kde se NZDM nachází a s jakou cílovou skupinou pracovníci pracují. Bylo zjevné, že ti, co pracují ve vyloučených lokalitách, jsou si vědomi toho, jaké požadavky má jejich klientela, co ji charakterizuje a tomu se snaží podřídit nabídku aktivit. Tímto se ukazuje také individualita jednotlivých NZDM

Seznam použitých zdrojů

Monografické publikace

BEDNÁŘOVÁ, Z., PELECH, L. *Slabikář sociální práce na ulici: supervize, streetwork, financování*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2003. ISBN 80-7239-148-8.

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0139-7.

GULOVÁ, L. *Sociální práce: pro pedagogické obory*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3379-1.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6.

JEDLIČKA, R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. 1. vyd. Praha: Themis, 2004, 478 s. ISBN 80-7312-038-0.

JEDLIČKA, R. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. 1. vyd. Praha: Grada, 2015, 544 s. ISBN 978-80-247-5447-5.

KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. Praha: Česká asociace streetwork, 2007, 359 s.

KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V a kol. *Člověk – prostředí – výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

LABÁTH, V. et al. *Riziková mládež*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2001. ISBN 80-85850-66-4.

MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. 576 s. ISBN 978-80-262-0366-7.

MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 3. akt. vyd. Praha: Portál, 2011, 336 s. ISBN 978-80-7367-825-8.

MERTIN, V., KREJČOVÁ, L. *Výchovné poradenství*. 2., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, 363 s. ISBN 978-80-7478-356-2.

MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

MUNKOVÁ, G. *Sociální deviace*. Praha: Karolinum. 2001. ISBN 80-246-0279-2.

NAVRÁTIL, P. *Úvod do teorie a metod sociální práce*. 1. vyd. Brno. 2000.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.

Legislativní normy

Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění platném k 8. 9. 2014.

Vyhláška č. 505/2006 Sb., ve znění platném k 13. 12. 2014.

Elektronické zdroje

EXNER, J. *Časová jednotka práce/přímá a nepřímá práce* [online]. [cit. 2016-02-12].

Dostupné na WWW:

http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=3512&print=1.

HOŘAVA, R. *Mění se role pracovníka i NZDM* [online]. 8. 10. 2008. [cit. 2016-02-01]. Dostupné na WWW: <<http://www.streetwork.cz/content/view/1792/>>.

Historie a výroční zprávy asociace [online]. [cit. 2014-09-01]. Dostupné na WWW: http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=125&site=ca s.

Prevence kriminality [online]. [cit. 2014-09-01]. Dostupné na WWW: http://www.praha.eu/jnp/cz/o_meste/magistrat/odbory/odbor_zdravotnictvi_socialni_pece/prevence_kriminality/index.html.

O nás. [online]. [cit. 2016-03-01]. Dostupné na WWW: <http://nzdm.webnode.cz/o-nas/>.

Jiné zdroje

ČERMÁKOVÁ, K., JOHNOVÁ, M. a kol. *Zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe: průvodce poskytovatele.* Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2002. ISBN 80-86552-45-4.

ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK. *Pojmosloví Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM) Česká asociace streetwork, o.s.*

Abstrakt

NOVÁKOVÁ, L. *Role sociálního pracovníka v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež*. České Budějovice 2016. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Vedoucí práce: Michal Opatrný

Klíčová slova: nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, sociálně pedagogická práce, sociální pracovník

Práce si klade za cíl zmapovat činnosti, které dělají sociální pracovníci v NZDM. První kapitola se zabývá vznikem a charakteristikou NZDM, ukotvením v legislativě, činností sociálního pracovníka. V další kapitole je vymezena sociálně pedagogická práce a její význam při práci s dospívajícími. Výzkumné šetření bylo realizováno prostřednictvím rozhovorů a analýzy dokumentů. K dosažení cíle byla stanovena tři kritéria - reakce na cílovou skupinu a práce s ní, socializační proces, návaznost na další služby a další spolupráce. Zjištění poukázala na určité rozdíly při práci v NZDM a na chybějící systém služeb, které by na NZDM přímo navazovaly.

Abstract

Role of social worker in low-threshold children and youth facilities

Key words: Freely accessible centre for children and young people, social pedagogic work, social worker

The aim of this work is to make an overview of activities executed by social workers in Freely accessible centres for children and young people (NZDM). The first chapter deals with the creation and description of Freely accessible centres, their legislative basis and the work of social workers. The following chapter defines the term of social pedagogic work and its importance for the work with adolescents. A survey was carried out by means of dialogues and document analysis. Three criteria were set to achieve the result – the reaction on the target group and the work with it, the process of socialisation, the connection with other services and following cooperation. The findings pointed out some differences in work of Freely accessible centers and a missing system of services that would directly continue in the work of Freely accessible centers.